

SARS e itlama ho fihlella kakanyo ya pokello e hodingwana ya lekgetho

26 Mphalane 2022 - Ditshebeletso tsa Lekgetho tsa Afrika Borwa (SARS) di ananela boitlamo bo tsitsitseng bo entsweng ke Letona la Ditjhelete, Mong. Enoch Godongwana ho nnetefatsa hore matlole a sebediswa ka tsela e lekalekanang, e phethahetseng le e tsenyetsehang ho tshehetsa maikemisetso a ntshetsopele a Afrika Borwa.

Molaetsa wa Letona wa leano o ne o tsepame hodima ho ntlafatsa botshepehi ba Afrika Borwa ba ditjhelete nakong ena e mahareng ka ho tsamaisa ditjhelete tsa naha ena ka tsela e bohlae. Mosebetsi wa SARS o bohareng ba pokello e phethahetseng ya lekgetho mme o na le seabo ho tsa ditjhelete le hore tsena di phethahatse tse leng ka pele tsa setjhaba le tsa botsetedi, ha ka lehlakoreng le leng ho ntse ho shebilwe ditjeo tse mabapi le dikoloto.

Nakong eo a neng a tshetleha Puo ya Nako e Mahareng ya Tekanyetso (MTBPS) Palamenteng kajeno, Letona la Ditjhelete le ekeditse kakanyo ya pokello ya lekgetho eo SARS e tlamehang ho e bokella ho ya ho R1682bn ho tloha ho R1 598bn. SARS e fana ka diphesente tse 90 tsa pokello ya lekgetho ho mmuso, mme ho eketswa hona ha pokello ya lekgetho e lokelang ho etswa ke SARS ke hwa bohlokwa haholo.

"Re le SARS re ananela phephetso e lekotsweng botjha ya pokello e hodingwana ya lekgetho. Le ha pokello ena e lekotsweng botjha e le moepa, re ikemiseditse ho sebetsa ho latela se kgonehang molaong ho fihlella phephetso ena." ho rialo Khomishenara ya SARS Edward Kieswetter.

O tlatsitse ka hore "kahobotjha ya SARS e pakahatswa ke pokello e ntlafetseng ya lekgetho. Re motjheng wa ho beha motheo o tiileng bakeng sa mmuso ona o motjha, mme ona o itshupa ka boithuto ba *data*, lesedi le kgontshang mmoho le meralo ya ditshebeletso ya theknoloji e akgang ka hare ho hirwa ha basebetsi ba nang le boitsebelo, tsena tsohle di bohlokwa haholo leetong lena la rona la ho ba setheo sa sejwalejwale. Re ntse re ikemiseditse ho lwantshana le diketsahalo tsa bonokwane le tse seng molaong. SARS e se e phethahaditse boholo ba dikgothaletso tsa Khomishene ya Nugent, ha dkgothaletso tse salletseng morao ha jwale di ntse di tsepamiswa le tsa Khomishene ya Zondo e mabapi le kgapo ya mmuso."

Monongwaha SARS e keteka dilemo tse 25 e le teng ho latela ho thehwa ha yona ka la 1 Mphalane 1997 ho latela Molao wa Ditshebeletso tsa Lekgetho tsa Afrika Borwa. Molao ona o neha mokgatlo thomo e hlakileng ya ho bokella lekgetho lohle le kolotuwang, ho netefatsa boikobelo bo phahamemng ba lekgetho ke balefalekgetho le ho bebofatsa kgwebisano le ho sireletsa ikonomi, setjhaba sa rona le meedi ya rona. Haesale hoba e thehwe dilemong tse 25

tša ho feta, SARS e se e bokelletse tjhelete e fetang R18 trillion molemong wa ntshetsopele ya setjhaba le ikonomi.

Dipokello tsohle tša lekgetho di lebelletswe hore di fete kakanyo e tekilweng ka nako ya Tekanyetso ya 2022 ka tjhelete e kana ka R83.5bn ka 2022/23, moo ho yona lekgetho la lekeno la kgwebo le lebelletsweng ho fihlella R62.8 bn. Dipokello tse matlanyana tša lekgetho la lekeno la batho ka bomong di lebelletswe ho tlisa tjhelete ya tlatsetso ya R8.2 bn papisong le dikakanyo tša Tekolobotjha ya Tekanyetso sa 2022.

Ho latela qalo e matla ya selemo nakong eo kgolo ya nnete ya Tlhahiso ya kakaretso ya Naha (GDP) e neng e feta ditebello, ka lebaka la tshusumetso ya tša merafo le tša tlhahiso kotareng ya 1 ya 2022, ikonomi e ile ya nonyetseha kotareng ya bobedi ya 2022 ka lebaka la dintlha tša ikonomi le tša lefatshe ka bophara, tse kang kgohlano e pakeng tša Russia le Ukraine, merwallo ya KZN le ya dibakeng tse ding mmoho le dingangisano tša mosebetsi.

Tlhahiso ya kakaretso ya Naha (GDP) ya Afrika Borwa e lebelletswe ho hola ka 1.9% ka 2022 ho tswa ho 4.9% ka 2021, mme ka 2023 ho lebelletswe ho theoha ho hong ha 1.1%. Dipokello tša lekgetho ka la 30 Loetse 2022, ebile tjhelete e kana ka R784.8bn, mme sena ke kgolo ya R64.7bn (9.0%) papisong le dipokello tša selemo pele ho sona tša R751.0bn. Dipokello tsohle papisong le ngwahola di bontshitse motjha o lebang hodimo ntle feela le Levi ya Mafura e bileng le kgonyelo ya R9.1bn (-20.9%). Ho fihlela jwale kgolo ena e ile ya kgeloswa hanyane ke paloyohle ya dipusetso tse bileng R32.5bn (20.9%) e leng tjhelete e hodingwana papisong le ngwahola, ka dipusetso tša VAT tša R26.2bn (21.0%) tse hodingwana ho tša halofo ya pele ya selemo.

Ka nako ya tekanyetso ka Hlakola 2022, pokello ya lekgetho ho ne ho lebelletswe hore e hole ka 3.3% (R1547bn ho ya ho R1598bn). SARS e ntse e tswela pele ho ntlafatsa tshebetso ya yona ya pokello e phethahetseng ya lekgetho ka mawala a yona a boikobelo bo tobileng tse itseng le ho phethahatswa ha ho kena dipakeng ka sepheo sa ho fihlella dipalohare tse hodingwana tša boikobelo ka balefalekgetho.

Mong. Kieswetter o tlatsitse ka hore, "Le ha tshebetso ya ikonomi e le bohlokwa bakeng sa pokello ya lekgetho, mekutu ya SARS e tlisitse botsitso kgahlamelong e mpe e bileng hodima ikonomi ya lehae le ya lefatshe ka bophara.

"Mekutu ya SARS ya boikobelo e bile le seabo sa 12% hodima dipokello tša lekgetho ka mora dikgulo. Sena se bapile le tsela eo re etsang dintho kateng mabapi le botsamaisi ba pokello ya lekgetho mme se bakile hore ho be le R92.5bn ya tlatsetso hodima R784bn ya paloyohle ya lekgetho le bokelletsweng ho fihlela jwale. Tse akareditsweng mekutung ena ya boikobelo ke tse mabapi le dipokello tša tjhelete e kolotuwang, thibelo ya ditseko tse sa dumellehang le tša mokunyata, botsamaisi ba tshenolo ya tsohle ka boithaopi, tswantsho ya bonokwane bo

hlophisitsweng ba lekgetho le ba bolaodi ba meedi mmoho le ho sekwasekwa ha boqhekanyetsi le dikgapo tse etswang bolaoding ba meedi.

Ho hlakisa ntlha ena, Khomishenara o boletse hore matsapa a SARS a taolo a nkilweng selemo sena sa ditjhelete ho kganna tse mabapi le boikobelo, a akaretsa tsena:

- Ho shebanwe le dinyewe tse 831,797 tsa dikoloto mme ho nthitsweng ditseko tsa makgaolakgang tse 186,691 mme tsena tsa salwa morao ka katleho, tsa kenya tjhelete e kana ka R 35.2bn.
- SARS e thibetse tjhelete e kana ka R28bn ya ditseko tse sa dumellehang le tsa boqhekanyetsi.
- Ho thehwa ha dihlopha tse ikgethang tse hlahlobang ho nepahala ha ditefo tsa nakwana tsa lekgetho, di bakile hore ho bokellwe tjhelete e kana ka R8.4billion.
- Ke ho kena dipakeng ho fetang 2,675 ba Bolaodi ba Meedi mme sena sa kenya tjhelete e kana ka R1.2 bn.
- Mosebetsi wa SARS mekgahlelong ya bonokwane bo hlophisitsweng le ba Bolaodi ba Meedi o ntse o hola, mme tsena di kentse tjhelete e kana ka R1.9bn.
- Ho fumanwe taelo e le nngwe (1) ya thibelo ya boleng ba R150 million.
- Boleng bo akantsweng ba thepa ena e tlasa taelo ena ya thibelo e ka ba R2.9 billion.
- Ho bile le thekiso le kgapo e molaong ya thepa ya boleng ba R2.3 bn.
- SARS e boetse ya kena dipakeng kgwebisanong e seng molaong makgetlo a 478, sena sa baka ditshwaro tse 403 le dikgapo tse 252.

Mong. Kieswetter o itse, "SARS e tla tswela pele ho ntlafatsa tshebeletso ya yona ho balefalekgetho le bahwebi ka ho fana ka tlhakisetsa le netefaletsa ho balefalekgetho le bahwebi hore ba tsebe ho ikobela boitlamo ba bona ba molao, le ho thatafalletsa le hore ditjeo e be tse hodimo bakeng sa balefalekgetho le bahwebi ba sa ikobeleng tefo ya lekgetho a boomo. Ho kganna tshebediso e ntseng e eketseha ya tshebediso ya theknoloji, haholoholo tshebediso ya *data* e kgolo, boithuto ba metjhini le tshebediso ya manollo ya dipalopalo ka mekga ya boraro le yona e tla atoloswa". SARS e motjheng wa ho ntlafatsa le ho feta tshebetso ya yona ya pokello ya lekgetho ho bapa le Ponelepe ya yona ya 2020 - 2025 mmoho le Mawala a yona a Boikobelo ka Boithaopi.

Boqhekanyetsi ba boleng ba tse kenang le ho tswa ka Meedi, ho se tsebahatswe hantle, bonokwane bo hlophisitsweng ho akareditswe le diketsahalo tse seng molaong le ho kena dipakeng dinyeweng tse mabapi le kgapo ya mmuso, e tla dula e le tse kgolo tse tlang ho tsepamisetswa maikutlo.

SARS e kgothaletsa balefalekgetho ho sebedisa lenaneo la tshenolo ya tsohle ka boithaopi ho lokisa merero ya bona ya lekgetho. Le ha ho le jwalo, balefalekgetho ba tlameha ho senola diphoso dife kapa dife ho SARS, ka ha lenaneo lena le keke la ba teng hang feela ha SARS

e elellwa ka boyona hore ho bile le ho se ikobele ho jwalo. Mabapi le sena, SARS e tla fana ka dintlha tse ding mabapi le ka moo batho ba ka fihlellang lenaneo lena kateng. SARS e motjheng wa ho ntlafatsa le ho feta tshebetso ya yona ya pokello ya lekgetho ho bapa le Poneleple ya yona ya 2020 - 2025 mmoho le Mawala a yona a Boikobelo ka Boithaopi.

Mong Kieswetter o itse, "Ka lebaka la menyetla ena e boletsweng ka hodimo, mmoho le tshepo e ntseng e hola ya balefalekgetho le bahwebi ho SARS, re kgolwa hore mosebetsi wa rona le tsepamo ya rona e eketsehileng hodima maikemisetso a thomo ya rona re tla nnetefatsa hore re fihlella dikakanyo tse boletsweng ke Letona."

Ho fumana lesedi le fetang lena, ka kopo ikopanye le SARSMedia@sars.gov.za

25 year of serving a Higher Purpose, Your Tax Matters!